

Főszerkesztői bevezető

A hazai finnugrisztika hagyományává válik, hogy tudományterületünk neves képviselőinek jubileuma alkalmából tudományos emléküléseket szervezünk a Magyar Tudományos Akadémián. Legutóbb 2010. szeptember 20-án volt ilyen esemény, amikor is Hunfalvy Pál (1810–1891) születésének 200. és Munkácsi Bernát (1860–1937) születésének 150. évfordulóján életművük ismerői méltatták és áttekintették e két kitűnő szakember tevékenységét. A folyóiratunknak leadott előadások szövegét ezennel közzétesszük.

Honti László

SZÍJ ENIKŐ

Nyelvtudomány és tudományos kontárság Hunfalvy korában és ma

Azért gyűltünk össze, hogy megemlékezzünk egy 200 évvel ezelőtt született magyar akadémikusról, Hunfalvy Pálról, akinek a nevét manapság egy tudományellenes nézet elnevezésében, a hunfalvyzmusban hurcolják meg, olyasmit tulajdonítván neki, ami kimeríti a tudománytörténeti hamisítás fogalmát. Az ilyesminek egyébként nem vagyunk híjával. Az ünnepelt életrajzához egyéb valótlan, tendenciózus megállapítások is tapadnak.

Hunfalvyról a lexikonok általában felsorolják, mi minden volt hosszú és tevékeny élete során, hogy például jogvégzettségű bölcséleti doktor, királyi tanácsos, a magyar főrendiház tagja, a Magyar Tudományos Akadémia igazgató tagja s a Kisfaludytársaság rendes tagja; 1848–49-ben képviselő, országgyűlési jegyző, 1865–68-ban is tagja a képviselőháznak; a Magyar Néprajzi Társaságnak, melyet ő alapított, és a Luther Társaságnak elnöke volt, az evangélikus egyház iskolai ügyeivel foglalkozó világi főgondnoka, a Finn Irodalmi Társaság levelező, az Észttudós Társaság tiszteletbeli, a berlini Porosz Királyi Akadémia levelező, a párisi Sociétés Philologique tiszteletbeli, a philadelphiai American Philological Society levelező, a cseh királyi

tudós társaság levelező, a dallasi (Texas) Trinity Historical Society tiszteleti, a bécsi és berlini anthropologiai társaságok levelező tagja stb., stb. 1891. november 30-én Budapesten halt meg. Ravatala fölött Gyulai Pál beszélt, a Magyar Tudományos Akadémiában 1894. december 17-én Ponori Thewrewk Emil tartott róla emlékbeszédet.

Hunfalvy Pál eredeti családneve Hunsdorfer volt, és tanult nyelve volt a magyar – kétségtelen tény. Csakhogy „magyarnak állt” és az is maradt. Talán szepesi szász mivolta készítette arra, hogy a dolgokat elvágólag, cakk-cakk, keretek közé helyezve vizsgálja. Jogot végzett, a jog pedig először jogi esetként, személytelenül vizsgálja a történeteket. Talán éppen „szász génjeinek”, jogi végzettségének és tudatosan vállalt magyarságának köszönhető az a nem mindenre jellemző sajátossága, hogy a kívül-álló szemével, tárgyilagosan tudta szemlélni a hazai eseményeket, beleértve a tudomány fejlődésének módját és irányát, tudta látni a részt az egészben, széles látókörrel rendelkezett, és amire talán a legnagyobb szükségünk volt mindig is, jellemzője volt a kritikai elmeél és a lényeglátás. Olykor a fanyar humor sem hiányzott: talán „ha olvassánk, amit kritizálni akarunk” – jegyezte meg például.

Ha mindez így együttvéve azt sugallja, hogy Hunfalvy ellentmondást nem tűrő „hatalmassággá” nőtte ki magát, akkor félreértjük a helyzetet. Hunfalvy a kevésbeszédű cselekvés híve volt: tenni, amit lehet. A Bach-korszakban és a kiegyezés után nagyon nagy szükség volt olyan emberekre, akik szót emeltek az önsajnálat, a magyar szellemi tespedés, a szellemi restség ellen, akik látták, hogy mindezek eredményeként a magyarság veszélyérzete eltűnik.

Kezdetől foglalkoztatta a nemzeti és az egyetemes mibenléte, egymáshoz való viszonya, és végeredményként a nemzetit csak az egyetemesen belül tudta elképzelni. Széleskörű nyelvismerete nyilván szerepet játszott abban, hogy a külföld tudományos eredményeit számon tartotta, hozzászólt bizonyos vitákhoz, és a magyar tudományos eredményeket igyekezett külföldön „menedzselni”. Erre nagy szükség volt akkor, amikor a nyelvek „rangozását” a darwini nézetek ismertté válása idején a népek, pontosabban a fajok egyenlőtlenségének hirdetésével egészítették ki. Élen jártak ebben a franciák, és Hunfalvy azon kevesek közé tartozott, aki a „germán” mellett szemmel tartotta a francia tudományt és otthonosan mozgott a francia nyelvben is. A *turáni* jelző értelmezése is az ő idejében kezdődött.

Nehéz eldönteni, hogy magyar nyelvű írásai ún. „megszépítés” nélküliek-e, ugyanis az 1840-es, 50-es évekbeli nyomtatott írásainak nyögvenyelős tudományos nyelvezete nemritkán eltér a kéziratokétól. Jóllehet a Kalevala és a finn népköltészet ismertetésével és fordításával ő maga is próbálkozott, realitásérzékét bizonyítja, hogy a magyarra fordítás feladatát másra, egy erre vállalkozó és alkalmas „clericusra”, Fábián István plébánosra (majd kanonokra) bízta, akivel – miként kiadatlan levelek bizonyítják – megosztotta számos tudományos gondját, és akinek kifejtette a finn–magyar kérdés kedvelt/kedveltebbé tételének útját-módját. A másik ilyen levelező társa, akivel szakmai gondjait megvitatta, a debreceni Református Kollégiumból ismert tudós és könyvtáros, Lugossy József volt.

Gyakran elfelejtjük feltenni a kérdést: miből élt egy-egy méltatott nagyság? Megélhetési módja szerint Hunfalvy földbirtokos és akadémikus volt (és majd csak jóval később újra képviselő és főrendiházi tag), de ezek együtt sem biztosítottak számára – legalábbis kezdetben – akkora éves jövedelmet, amely a tőle elvárt életmód szerinti megélhetés mellett az általa áhított tudománypártolást, utánpótlás-nevelést gond nélkül biztosította volna. Felesége a nevezetes ipargyáros Röck-családból származott, és gyermekük nem lévén, a feleség unokahúgai biztosították a családi légkört. Mindennek bizonyítéka a Hunfalvy házaspár észt- és finnöldi utazása, továbbá – és főleg – Hunfalvynak a finnekkel folytatott levelezése, ez a hallatlanul értékes kortörténeti dokumentumgyűjtemény, amelynek a közreadásáért az idős korában is példamutatóan kutató magyarbarát finn kollégának, Viljo Tervonennek tartozunk köszönettel.

Történelmi időkben mit jelentett a helytállás? Hunfalvy Pál, az országgyűlés képviselője és egyben egyik jegyzője, a fontolva haladás híveként az áprilisi trónfosztásig fő vonásaiban egyetértett az események menetével. Világos után nem „lepaktálással”, hanem mint képviselő, a képviselők általános amnesztiájában részesülve válhatott a pesti közélet és tudományos élet ismert alakjává. Nem volt sem áruló, sem bérenc. Nem ő hívta – és főleg nem egyből professzornak – Magyarországra az egyébként akkor még csak 22 éves német Budenzet, aki 1858 májusában érkezett Pestre, és majd csak 1872-ben lesz az akkor altaji tanszéknek nevezett mai finnugor tanszék első professzora, teljesítendő többek között azt a Hunfalvy által már 1866-ban kifejezett kívánságot, miszerint minden leendő magyartanárnak kellő ismeretre kell szert tennie finn(ugor?) nyelvből és irodalomból, és kinevelendő az első szakképzett nyelvészeket. Kevésbé ismert tény, hogy Hunfalvy a magyarországi evangélikus egyház világi főgondnokaként igyekezett Budenznek óraadóként evangélikus oktatási intézményben vagy protestáns családban házitanítóként a magyartanulásához anyagi fedezetet biztosítani, csak hogy legnagyobb megdöbbenésére kiderült: Budenz katolikus. Ettől kezdve már személyes becsületbeli ügynek tekintette, hogy figyelemmel kíséresse a német fiatalember sorsának alakulását, beleértve a megélhetését is.

Az értelmiségi foglalkozás, a „csak észből” megélhetés az 1850-es években még távolról sem volt általános. Szakképzett főfoglalkozású nyelvészek nem voltak. Mivel mindenki beszélt valamilyen nyelven, úgy gondolta, a nyelvnek szakértője vagy legalábbis ezt a látszatot keltheti. Figyelemre méltó e tekintetben az a fejlődési út és mód, amelyet maga a tudós társaság, az Akadémia példáz. A magyar tudós társaság kezdetben a nyelvhez hozzáértést elvárta az összes akadémikustól, és pedig nem tudományos, hanem hazafiúi alapon. Hazánkban a szakképzés inkább az alkalmazott és az elméleti természettudományok terén volt figyelemre méltó, a jogot – mai szóval élve bolognai alapképzésként – nagyon sokat tanulták, a bölcsészettudományok terén viszont a képzés rendkívül alacsony szintű volt, melynek okaira most nem áll módunkban kitérni. Ugyanakkor azonban azt ki kell emelni, hogy a(z) (közép)iskolák olyan alapos képzést adtak, olyan alapokat raktak, amelyekről ma álmodni is nehéz, így aztán nem is meglepő, hogy az alapítólevél szerint a tudós társaság első

számú kötelessége – a tudós társaságot megalmodó Bessenyei Györgyhez híven – a magyar nyelv gondozása volt, következőképp minden akadémikusnak kötelessége volt a „nyelvészkedés”, és nem véletlen, hogy a nyelv- és széptudományok osztálya máig az MTA I. osztálya. (Lassú István „statisticus” akadémikus nyíltan bevallotta, hogy a mintegy házi feladatként végzett nyelvészeti munkácskáját egy az egyben Sajnovics könyvéből másolta.)

Hunfalvy érdemi nyelvészeti munkássága ilyen körülmények között kezdődött. Jelen volt, amikor 1850. június 10-én az öszves kis gyűlést „egy zivatarteljes boldogtalan időszak és közel egy évnyi önkénytelen szünet után” a „betegsége által meggátolt gróf Széchenyi István úr” helyett gr. Andrassy György megnyithatta, minekutána a teljhatalmú császári megbízott Geringer „az academia körében anynyi szellemi erőnek gyümölcstelen pangását sajnálva tapasztalván ...” ezt lehetővé tette. 1850. június 17-én gr. Teleki József elnök emlékeztette a tisztelt tudós társaságot, hogy az akadémiának „most még inkább mint valaha hazafiúi kötelességében áll öszvesen és fejenként a magyar nyelv és irodalom virágzását teljes erővel előmozdítani és biztosítani”.

A nyelvvel foglalkozás tudománnyá válása nálunk több történelmi szakaszban ment végbe: a Sajnovics-, Gyarmathi-kori kezdemény mindmáig nemzetközi elismerésben részesül, majd „egy sötét korszak” (ez Halász Ignác és Munkácsi Bernát meglátása) után az 1850-es évekbeli kezdetek, pontosabban újrakezdés után a Budenz és Vámbéry közti vitával, közismert nevén a török–ugor háborúval folytatódott. A „sötétség” azonban félreérthető, ez inkább félhomály volt: ez az idő a magyar nyelvnek államnyelvvé tételére, a magyar (nemzeti) műveltség nyelvéné tételére, a leíró és az összehasonlító nyelvtudományhoz nélkülözhetetlen nyelvi ismeretek megszerzésére fordítódott, és ugyanakkor – sajnos – hozzájárult ahhoz, hogy a nemzetközi háttérrel, nemzetközi példákban bővelkedő „déliabos” nyelvhasználat ne hervadozzék. Ez utóbbit elősegítette a bibliai nézetek ismertsége, a bábeli magyarázat a nyelvek sokféleségéről, az ún. szent nyelvektől származtatás lehetősége és igénye. Jellemző a *h* nélküli Horvát István professzor érdemes volta: nélküle nem lettek volna márciusi ifjak, ugyanakkor viszont a kortársak a legnagyobb magyarnak úgy ajánlották figyelmébe, hogy ha Horvát professzor nyelvészeti fejtegetésbe kezd, akkor a gróf úr óvakodjék! Sokan elfelejtik, hogy igaza volt Szinnyei Józsefnek, amikor így fogalmazott: ez „nem eredeti magyar örület”.

Hunfalvy egyértelműen megfogalmazta, hogy a nyelvtudomány fejlődéséhez először is két fontos követelménynek kell teljesülnie: léteznie kell a kutatás tárgyának mint kutatandó nyersanyagoknak (szövegeknek, szótáraknak, nyelvtanoknak stb.) és rendelkezni kell módszerrel, ugyanis a kutatás módszereinek, módszertani elveinek következetes és Hunfalvy szóhasználata szerint szenvedélymentes alkalmazása garantálja, hogy a kutatás tudományosnak legyen nevezhető. Szakszókincsre is szükség van, olyan terminusokra, amelyek mindenki számára egyetlen értelműek. Ennek szűkében voltak. Az akadémiai titoknak, Toldy szóhasználatában például még

megtaláljuk a nyelvet illetően is a közigazgatási szakszókincset: nyelvjárás, nyelvmege, nyelvtartomány...

A tudományos kérdések érzelem- és indulatmentes (szenvedélymentes) kifejtése, summázása és elfogadtatása a tudományban meg a társadalomban (!) – ez volt Hunfalvy követelménye az Akadémia és az általa indított vagy támogatott tudományos nyelvészeti folyóiratok tudományszervező munkájában.

Hunfalvy kétségtelenül szobatudós volt, és ezért módjában állt egy-egy valamire koncentrálni, körültekintően és céltudatosan válogatni a hozott anyagból. Utazóként – lásd az *Utazás a Balt-tenger vidékein* című kétkötetes munkáját – inkább tudománypolitikusként jellemezhető. A nyelvészeti nyersanyag gyűjtése másokra maradt, olyanokra, akiket nem elégített ki a korábbi szakirodalom és „saját maguk” meggyőzésére vágytak, miként például Reguly Antal. Reguly írásba adta ezt a kényszerítő körülményt, amit maga Gyarmathi is megírt, hogy bizonyos finnugor nyelvekről kevés a nyelvi anyag, gyűjteni kell. Társadalmi érdeklődésben nem volt hiány. Az „uraktól” elvárt utazgatás, a nyaralás a divatos fürdőhelyeken, az iparosoktól és a diákságtól megkövetelt világlátás – a mesterlegények vándorlása (és „remeklése”), a tanulmányutak (a peregrináció) – után és mellett össznemzeti érdeklődésre tartottak számot az alapján véve végtelenül kíváncsi magyar nemzet ismert utazói: Kőrösi Csoma Sándor, majd Jerney János, Reguly Antal. Sőt Reguly esetében ez országos közadakozást is jelentett! Sajnovics „mellékfoglalkozásként” végzett nyelvészeti terepmunkát, Gyarmathi határozott céllal ment volna (lásd a cárnak írt előszavát), Reguly pedig ment is – kellő pályamódosítás után, hiszen eredetileg jogot végzett. Több évi sokoldalú tanulmányok után „főfoglalkozásuként” ment és gyűjtött: felbecsülhetetlen értékű anyagot, nem egy finnugor nyelvű nép esetében azóta is egyedülállót.

Visszatérve a nyelvtudomány általános helyzetére az 1850-es években, meg kell említeni némely máig hasznosíthatónak mutakozó sajátosságot. A latin nyelv mint a tudomány nyelve megkönnyítette a nyelvhasonlítást, hiszen a tudósoktól elvárt latinhoz és az európai tudósok indoeurópai anyanyelvéhez mérten a kellő mennyiségű/minőségű nem latin és nem indoeurópai nyelvi anyag birtokában könnyű volt felismerni a később altajinak, majd idővel közelebről „csak” finnugornak nevezett nyelvek közös sajátosságait, másrészt a magyarnak államnyelvvé válása (1844) a leíró magyar nyelvészet és a hungarus tudatú nem magyar anyanyelvű polgártársaknak szánt nyelvtanok, szótárak stb. készítését, tehát a leíró és a kontrasztív nyelvészeti kutatások fejlődését segítette elő, és ezek mellett, sőt talán éppen a mindezeknek köszönhető figyelemhiány miatt továbbra is napvilágot láttak a magyar nyelv különlegességéről szóló megalapozatlan elméletek is.

Hunfalvy idejében (1810–1881) ki számított tehát szakmailag képzett nyelvésznek? Kezdetben szinte senki, élete utolsó évtizedében pedig már a pesti egyetemen a magyar mellett két tanszék is foglalkozott az összehasonlító nyelvészettel: az 1870-ben Vámbérynek és az 1872-ben Budenznek alapított tanszék. Budenz tanítványai közül többen egyetemi tanárok lettek. Szinnyei József egyetemi tanár 1893-ban

Kolozsvárról, az 1872-ben alapított kolozsvári egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékéről tért vissza, hogy Budenz utódja legyen, és hogy utána ott két professzor, a magyar nyelvészeti tanszéken Halász Ignác és „a finnugorizmus áldozataként” emlegetett Szentkatolnai Bálint Gábor egyetemi tanár az urál-altaji (értsd: finnugor) tanszéken folytassa a nyelvészet oktatását. A Budenz-tanítványok közül többen a finnugor nyelvű népek kultúráját ismertették, tanították a nagyhirű középiskolákban, a népköltészetüket fordították, szóban és írásban a történeti Magyarország méreteiben végezték az igényes és újat mondó tudományos ismeretterjesztést.

Ma a társadalomban és a tudományban a nyelvtudomány létét, hasznos és szükséges voltát nem szokás kétségbe vonni. Éppen ezért álnaiv a kérdés, hogy vannak-e manapság is „tudományos kontárok”? Kontárok vannak, tudomány nélkül. Hunfalvy óta a világ sokat haladt előre, de úgy látszik, vannak, akiknek vagy nagyon felgyorsult (!), vagy teljesen megállt az idő. Lett egy kétarcú segédeszköz, az internet. Az „Árpád népe nem apadhat” című internetes tanulmány szerzője módszereit tekintve akár a 19. század első felében is működhetett volna (bár akkor még nem olvas[hat]ták és akkor sem magyarul olvas[hat]ták [volna] a sumer ékírást). Szerinte „mitológiai örökségünk egyértelmű sumer eredete, embertani hasonlóságunk mind azt bizonyítja, hogy e nép [a sumer] genetikai, nyelvi, lelki és legfőbb szellemi örökösei, elvitathatatlanul mi, Árpád mai magyarjai vagyunk”, „Csekélyke adalékként, a címbeli felvetésemről [Árpád népe nem apadhat] szóló rövid eszmefuttatás előtt szeretném e tanulmányban megvizsgálni a sumer–magyar PAD [értsd: ülő alkalmatosság] szó eredetét, etimológiáját, elterjedését mai nyelvhasználatunkban, és ehhez kapcsolódóan megfejteni utolsó nagy és teljességében önálló, szabad akaratú, honvisszaszerző Árpád vezérünk nevének jelentését”. – A „minden elfogulatlan nyelvész szakember, tudós gondolkodó és a magyarsággal szemben nem ellenséges érzületű ember számára nyilvánvaló” eredmény részletezésétől eltekintünk.

Vannak, akik más tudománnyal látják elvégezhetőnek a nyelvészek munkáját, csak-hogy a csontok, a gének nem beszélnek és nem is fognak beszélni. Bármennyire is ünneprontás, Hunfalvy születésének 200. évfordulóján nem mehetünk el szó nélkül a róla elnevezett, már említett izmus mellett, bár a nyelvtudomány történetében azok az izmusok, amelyeket a tiltakozni nem tudó névadók holta után dolgoztak ki, találtak fel, nem időállóknak bizonyultak, hanem kártékonynak, nagyon is! A „hunfalvyizmus” tekinthető egy író írói munkásságának részeként, amely írásban többféle változatban is hozzáférhető, és így érthető (lehetne), hogy a Magyar Művészeti Akadémia foglalkozik vele, nekünk nem is kellene, ha nem terelné el szenzációhajhász módon a figyelmet más, reális tudományos gondokról, ha újat építene és nem a meglévőt rombolná álságos és időrabló módon.

Hosszas idézet következik: „Ha összefoglaljuk a hunfalvyizmus lényegét, akkor a következők jönnek elő: 1. a hangsúlyt a behasonlítás, anyanyelvünk benső természetének elemzése helyett a külhasonlításra teszi, s ennek érdekében keményen

tudománytalankodik; 2. a finnugor rokonság igaz tényét abszolutizálva a sok százada vagy akár ezer éve följegyzett magyar szavakat sokkal későbbi és töredékes rokon nyelvek szavaiból vezeti le; 3. tautologikus okoskodással ugor »ősnyelvet« kohol a rokon népek jobbára XIX. századi szavaiból, s ezeket nyelvünk alapszókincsének nyilvánítja; 4. kirekeszti a magyar szókincsből azokat az élő szavakat, melyek a gyökrendből kifogástalanul levezethetők, ám kivesztek a rokon nyelvekből; 5. kirekeszti a magyar szókincsből azokat a szavakat, melyek itthon hatalmas szócsaládok tagjai, ám idegen nyelvekben is előfordulnak, például *kapa*, *lapát*, *szablya*; 6. megtagadja a magyar nyelv belső természetét, a gyökrendet tudományos cáfolat nélkül; 7. szét-szerkesztő: elhazudja nyelvünk belső összefüggéseit; 8. párbeszédképtelen, bírálóit tudományon kívüli, elsősorban hatalmi eszközökkel küzdi le; 9. zsarnokságot szervezett, mely ma már a társtudományok – történelem, régészet, néprajz, zenetudomány stb. – művelőit is gúzsba köti; 10. olyan nyelvtan tantárgyat kényszerít az iskolákra, melyből a tanulók nem ismerik meg anyanyelvük összefüggéseit, igazi természetét, amely nem találkozik alapvető nyelvi élményeikkel – amelyet így joggal utálnak. [Bekezdés.] A magyar gyökrend önépítő rendszer, értelmes tanulóprogrammal. Ezen az alapon állt a régi Akadémia, a nyelvújítók java, a költők meg a kisgyermekek. Mind a mai napig. No meg a magyar nép, mely Nyelvédesanyánk csodás és ősrégi palotájából nézi a hunfalvysta gulag omladozását. Biztos abban, hogy nyelvészeink java alig várja a szabadulást” (Czakó Gábor 2009, A hunfalvyzmus és a nyelvújítás. Kortárs 53/7–8: 97–105).

Szinte minden szóra és szószervezetre rá lehetne kérdezni, bizonyítékot, magyarázatot, sőt értelmezést kérve. A mai magyar nyelvtanoktatás kétségtelenül abszurd helyzetéhez ugyan mi köze van Hunfalvynak? Mi értendő a hunfalvysta gulagon, és ha omladozik, akkor nem örvendeznie kellene inkább a magyar népnek, aki/amely „Nyelvédesanyánk csodás és ősrégi palotájából” a „gulag omladozását” nézi? Valóban vonzó(bb) lenne az iskolásoknak „az értelmes tanulóprogrammal rendelkező gyökrend önépítő rendszere”? Nézzük csak meg az állítmányokat: a hunfalvyzmus 1. keményen tudománytalankodik; 2. abszolutizál; 3. kohol; 4–5. kirekeszt; 6. megtagad cáfolat nélkül; 7. szétszerkeszt, elhazud (!); 8. párbeszédképtelen; 9. hatalmi eszközökkel leküzd; 10. zsarnokságot szervez; 11. gúzsba köt; 12. kényszerít [megutáltat]. Továbbá ráadásként még néhány szó: hatalomtudomány, szabadulás, gulag – ezzel a főbiás szóhasználattal lenne jellemezhető Hunfalvy nyelvészeti tevékenysége?

„A hunfalvyzmus és a nyelvújítás” című írásban a magát egyébként finnugorbarátként is aposztrofáló szerző azt állítja, hogy „az ép magyar nyelvérzékű nyelvtársaink sokasága utasítja el a »finnugor« nyelvészkedést úgy, ahogy van”, továbbá hogy a „sunnyogó” tudományban a 19. század második fele „valójában két szűk látókörű kultúrpolitikus – Hunfalvy Pál és a később Józseffé lett Budenz – diktatúráját hozta, valamint a józan ész bukását – mint minden zsarnokság. Az erőltetett és egyoldalú szóhasonlításokat, származtatásokat, az ugor ősnyelv kitalálásába fektetett tömérdek sarkifény-kergetést mellőzve elég egyetlen példa, a Hunfalvy nevéhez

fűződő »szabály«: csak az a szavunk tekinthető magyarnak, amely a rokon nyelvekben megtalálható. Eszerint az évezrede adatolt magyar szavakat, a milliós nagyságrendű szókincsünket a finn és az észti kivételével egy-két száz éve följegyzett töredék nyelvek szavaiból szabad csak magyarázni. Azaz hunfalvyzni. A többi szó vagy jövevény, vagy »ismeretlen eredetű«. Hunfalvysta szótárainkban ezekből van a legtöbb. Mókás, nem? Ideje szétválasztani nyelvünk őstörténetét – benne a finnugor rokonsággal – a hunfalvyzmustól, vagyis a ráakódott hatalmi szempontoktól és a belőle eredő téveszméktől, például a szétszerkesztéstől.” Idézett szerzőnk nem az egyetlen, aki összekeveri a kultúrpolitikát a tudománypolitikával, az őstörténetet a nyelvrokonsággal. Ami pedig a józan ész bukását illeti... Nem fogunk most minden ilyenfajta megállapítással vitába szállni, mert „nem temetni jöttünk”, hanem megemlékezni egy tudósról, akinek sokat köszönhet a tudomány és intézményként a Magyar Tudomány Akadémia, és akinek nem áll módjában vitatkozni az ő nevével fémjelzett megállapítások szerzőivel. Egyébként a hazai iskolák nyelvtanóráinak kedveltebbé tétele valóban komoly tudományos és pedagógiai feladat, folyamatba is tétetik, de nem valamiféle forradalmi lelkületű antihunfalvysta alapon.

Azok az ötletek, hogy rehabilitálni kell a „hunfalvyzmust”, a „finnugorizmust”, a „finnugrizmust” stb. áldozatait, illetve azokat, akiket magyar anyanyelvük finnugor rokonsága miatt – nem magyar (anya)nyelvük miatt! – hurcoltak meg, tudásunk szerint holt ötleteknek bizonyultak. Trianont sem kellene Hunfalvy nyakába varrni, hiszen azok közé tartozott, akik idejekorán felhívták a figyelmet a Kárpát-medence nemzetiségi problémáira, egyetértve ebben azzal a Kossuthal, akinek szónoki képessége és forradalmi hevülete tőle, mint a fontolva haladás hívétől mindennél távolabb állt. Hunfalvy (és a róla emlékbeszédet tartó Ponori Thewrewk Emil) volt az, aki figyelmeztette a franciákat, hogy néhány adat (pl. három darab lapp koponya) alapján messzemenő következtetéseket ne vonjanak le általuk nem is ismert népek szellemi képességeiről! A finnugor nyelvészet ádáz, nem ritkán barátbőrbe bújt ellenségei eddig semmi bizonyítékot, ismétlem bizonyítékot nem tettek le az asztalra, amely szerint a magyarság – egyébként az európai történelemben korántsem egyedülálló – nyomorúságainak egyedüli oka a magyar nyelv finnugor rokonsága lenne. Nem a nyelvünk, nem a nyelvünk finnugor rokonsága, hanem az egészünk volt-van-lesz szállka egyesek szemében. Ezen semmiféle előkelő ősök, ködös mítoszok, hamis nyelvhasznítások, gyökök, izmusok nem változtatnak. Hunfalvy idejében a kutatáshoz szükséges szövegek, szótárak, nyelvtanok stb. csurran-cseppen alapon voltak hozzáférhetőek, ma pedig – bár tennivaló e téren is mindig van – könyvtárnyi a szakirodalom, senkit semmi sem gátol a tények, a módszerek megismerésében. Ezek után az ismeretek hiánya, a tudományos módszerek nem-ismerete, az adatidomítás (ez Budenz szakkifejezése volt a Vámbéryvel folytatott vitában!) a kitűzött hamis cél elérése érdekében – nos, ez az, amitől kontár a kontár.

Gondoljuk csak végig, azok a mai hazafiak, akik a társadalmi hasznosság szempontjait emlegetve a szebb jövőt követelik és ígérik, azok időt, energiát, pénzt nem

kímélve a minél távolabbi múlttal foglalkoznak – tudományos álorcával, szakmai képzettség nélkül, holott a magyarságnak csak a Kárpát-medencén belüli története, ez a távolról sem szégyellni való, dokumentálható története is arra vár, hogy az egyre fogyó számú magyar gyerekek, fiatalok megismerjék! Hunfalvy életének utolsó évtizedeiben a tudomány berkeiben a nemzeti és az egyetemes fogalma vita tárgy lett. Hunfalvy úgy képviselte a nemzetit, hogy az egyetemes részének, nem különös, hanem szerves részének tekintette. Széleskörű tárgy- és anyagismerete, nyelvismerete alkalmassá tette erre. Tanulhatnánk tőle, hiszen a kérdés ma is időszerű.

Mitől fog felvirágozni a mai magyar nemzet? A sumer stb. rokonítástól biztosan nem, a gének nyelvészeti kutatásától szintén nem. Más népek – köztük az ázsiai lovas népek, és ne adj' isten, a szomszéd népek – kultúrájának megismerése, jobb ismerete viszont előremutató, felettébb kívánatos lépés lenne, annak tudatában, hogy a nyelv – része a kultúrának, nem pedig az egésze. És kívánatos lenne azt is elérni, hogy az anyanyelv alapos ismerete és igényes használata, valóban nyíltan vállalt cél, számon kért követelmény legyen. Azt írja a „nagy Szinnyei”, hogy „Hunfalvy 1875 után már nem igen foglalkozott nyelvészettel; ezt egészen Budenznek és Budenz iskolájának engedte át; az ide tartozó kérdések között fiatal korától mindvégig élénken csak egy érdekelt: az igeidők kérdése”. – Emlékezzünk most, a jelen időben, ma Hunfalvyra azzal a meggyőződéssel, hogy valóban vics az a napjainkban divatos megállapítás, miszerint a mai magyar nyelvben csak két igeidő létezik: a távoli jövő és a befejezetlen múlt!